

Uitkomsten controle en overige informatie 2017

Rapportage aan Provinciale Staten

Provincie Zeeland | 24 mei 2018

Ernst & Young Accountants LLP
Prof.Dr.Dorgelolaan 14
5613 AM Eindhoven, Netherlands
Postbus 455
5600 AL Eindhoven, Netherlands

Tel: +31 88 407 10 00
Fax: +31 88 407 48 00
ey.com

Provinciale Staten van de Provincie Zeeland
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

Eindhoven, 24 mei 2018

REQ2373113/kvs

Uitkomsten controle en overige informatie 2017

Geachte leden van Provinciale Staten,

Het doet ons genoegen u verslag uit te brengen omtrent de uitkomsten van onze accountantscontrole van de jaarrekening 2017 van de Provincie Zeeland. In het hoofdstuk Kernpunten uit onze rapportage vindt u een samenvatting van de belangrijkste uitkomsten.

In de paragraaf Onze analyse van het resultaat 2017 van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole geven wij onze mening over de kwaliteit van het resultaat en significante transacties en/of ongebruikelijke mutaties op de balans of resultaatrekening.

De paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole biedt informatie over de gesignaleerde kernpunten van de controle en overige punten.

In de paragrafen daarna gaan wij in op onze onafhankelijkheid en op onze conclusie met betrekking tot het jaarverslag.

De bijlagen bevatten informatie over onze werkwijze, de reikwijdte van de accountantscontrole en de inzet van deskundigen, de communicatie met u en het management, de kwaliteit van de interne beheersorganisatie en controleverschillen.

De huidige veranderingen in het accountantsberoep, mede geïnitieerd door onze beroepsgroep NBA, de politiek en de Autoriteit Financiële Markten (AFM), gericht op verbetering van de kwaliteit en versterking van de onafhankelijkheid, ondersteunen wij volledig.

In dit verband onderstrepen wij het belang van het voeren van een open en eerlijke dialoog met u als lid van de Auditcommissie en Provinciale Staten. Dit vormt een essentieel onderdeel van het controleproces en van de corporate governance als geheel.

Het concept van dit verslag is d.d. 4 en 10 april jl. besproken met de gedeputeerde financiën, een afvaardiging van de directie en de afdeling financiën.

Een afschrift van dit verslag is toegezonden aan het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland.

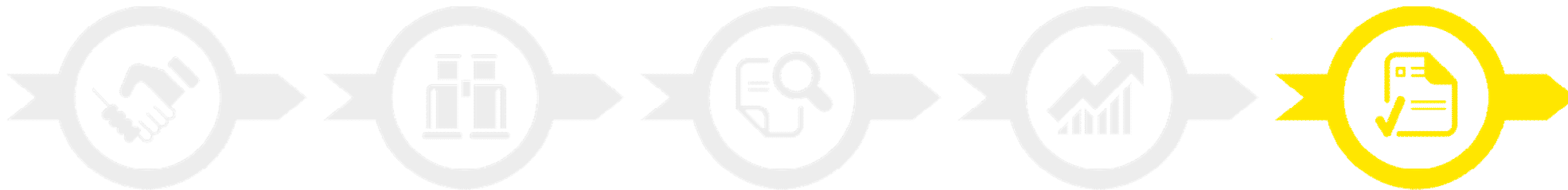
Wij stellen het op prijs een en ander persoonlijk toe te lichten of eventuele vragen omtrent deze of andere met de controle verband houdende zaken te beantwoorden.

Hoogachtend,
Ernst & Young Accountants LLP

drs. M.H. de Hair RA
Externe accountant

Inhoudsopgave

Kernpunten uit onze rapportage	4	Bijlagen	28
Uitkomsten jaarrekeningcontrole	9	▶ Controleaanpak	
▶ Onze analyse van het resultaat 2017		▶ Jaarverslag	
▶ Onze analyse van de financiële positie 2017		▶ Onafhankelijkheid	
▶ Onze analyse van de gehanteerde grondslagen		▶ Verklaring van verantwoordelijkheden	
▶ Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle		▶ Controleverschillen	
		▶ SiSa-bijlage	
Kwaliteit beheersorganisatie	22	Totaal aantal pagina's in dit rapport: 43	
▶ Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override			
▶ Overwegingen met betrekking tot corruptie- en omkopingsrisico's			
▶ Bevindingen interne beheersing			
Rechtmatigheidsbeheer	25		

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Oordeel ten aanzien van getrouwheid	Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van de Provincie Zeeland een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva per 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).
Oordeel ten aanzien van rechtmatigheid	Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de begroting en met de relevante wet- en regelgeving, waaronder de provinciale verordeningen.
Ongecorrigeerde controleverschillen	<p>In ons oordeel hebben wij een tweetal fouten meegewogen. Beide fouten blijven echter beneden onze controletolerantie, zodat onze verklaring goedkeurend is. Ten aanzien van de rechtmatigheid resteren in de jaarrekening 2017 voor een bedrag van € 1,1 miljoen aan ongecorrigeerde controleverschillen met betrekking tot de financiële rechtmatigheid als gevolg van onrechtmatige inkopen. Ten aanzien van de getrouwheid resteren, na doorvoering van de correcties, geen controleverschillen.</p> <p>Wel constateren wij een aantal nagekomen boekingen, welke weliswaar betrekking hebben op 2016, maar verwerkt zijn in de jaarrekening 2017. Wij constateren met de organisatie dat deze boekingen bij de jaarafsluiting 2016 geïdentificeerd hadden moeten worden. Wij wegen het effect van deze boekingen (€ 0,8 miljoen nadelig op resultaat 2017, voordelig op resultaat 2016) mee in onze foutenevaluatie.</p>
Oordeel ten aanzien van de WNT-verantwoording	Wij hebben de in de jaarrekening opgenomen WNT-verantwoording van de Provincie Zeeland gecontroleerd met inachtneming van het Controleprotocol WNT. Wij kunnen concluderen dat de opgenomen toelichting in de jaarrekening voldoet aan de daaraan te stellen eisen.
Geen bevindingen ten aanzien van de SiSa-bijlage	<p>Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2017.</p> <p>Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de overige specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.</p>

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Het jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met het BBV en bevat geen materiële inconsistenties met de jaarrekening	<p>Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig het BBV is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is en het jaarverslag in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de provincie en haar omgeving geen materiële onjuistheden bevat.</p> <p>Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Provinciewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.</p>
Financiële positie/kwaliteit van het resultaat	<p>De Provincie Zeeland kent een totale vermogenspositie van € 137,7 miljoen en een solvabiliteit van 31,5%. Van het totale vermogen wordt € 4,5 miljoen aangehouden als algemene reserve, uw risicobuffer om mogelijke risico's op te vangen staat daarmee onder druk. Deze risicobuffer is ten opzichte van voorgaand jaar, als gevolg van de noodzakelijke ophoging van de voorziening Thermphos, sterk gedaald. Het jaar 2017 kent een gerealiseerd positief resultaat van € 10,3 miljoen (na bestemming) ten opzichte van een sluitend begroot resultaat.</p>
Procesverloop	<p>De provincie is bij het opstellen van de jaarrekening afhankelijk van informatie van derden. Zo baseert de provincie de bepaling van de voorziening Thermphos op gecontroleerde cijfers van Van Citters Beheer B.V. (VCB). De aanlevering van de gecontroleerde jaarrekening heeft vertraging opgelopen en is nog niet beschikbaar. Op verzoek van de provincie heeft VCB haar accountant verzocht een specifieke controleverklaring te verstrekken bij een financiële verantwoording ter onderbouwing van de hoogte van de saneringsvoorziening. Op 18 mei 2018 heeft de accountant van VCB in dit kader een goedkeurende verklaring verstrekt bij deze financiële verantwoording. Na ontvangst van deze verklaring hebben wij ook de controle van de provinciale jaarrekening kunnen afronden. Los van deze vertraging constateerde de provincie zelf dat er na het opstellen van het eerste concept van de jaarrekening 2017 (17 april 2018) nog nadere informatie ter beschikking kwam, welke haar effect had op de jaarstukken. De provincie heeft deze nagekomen informatie nog verwerkt in haar jaarrekening.</p> <p>Aanvullend merken wij op dat wij ten tijde van de controle diverse bevindingen hebben geconstateerd. Waar mogelijk zijn deze controleverschillen gecorrigeerd in de jaarrekening. In de bijlagen is op pagina 41 een overzicht van de gecorrigeerde verschillen opgenomen.</p>
Belangrijkste bevindingen	<p>De belangrijkste aandachtsgedebieden binnen onze controle zien toe op de volgende zaken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ toereikendheid voorziening Thermphos; ▶ financieel afsluitproces (in het bijzonder in relatie tot afgrenzing subsidielasten); ▶ beheersing inkooprechtmatigheid.

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Toereikendheid voorziening Thermphos	<p>De belangrijkste schattingspost in de provinciale jaarrekening betreft de door u gevormde voorziening Thermphos ter hoogte van € 38,0 miljoen. Deze voorziening is bestemd om de kosten voor de sanering en het beheer van de voormalige fosforfabriek door de hiervoor opgerichte entiteit Van Citters Beheer B.V. (VCB) te financieren. Eind 2017 heeft u ingestemd met de uitkomsten van het rapport van de commissie Samson en is de financiële overeenkomst sanering Thermphos ondertekend. In deze financiële overeenkomst bent u met het Rijk en de N.V. Zeeland Seaports overeengekomen dat de kosten samenhangend met de sanering van het complex door één ieder in eenzelfde verhouding worden gedragen. Naast deze financiële overeenkomst zijn de (financiële) afspraken nader in detail uitgewerkt in de recent tot stand gekomen samenwerkingsovereenkomst.</p> <p>We merken op dat voor beide overeenkomsten geldt dat er nog formele opschortende voorwaarden bestaan, waar in formele zin nog niet aan is voldaan. Dit heeft tot gevolg dat er nog onzekerheid bestaat of er voldaan kan worden aan deze opschortende voorwaarden (staatssteun toets en formele goedkeuring raad van commissarissen, algemene vergadering van aandeelhouders Zeeland Seaports) en derhalve of daarmee de afspraken in de toekomst gestand houden. Deze onzekerheid is additioneel toegelicht in de jaarrekening.</p> <p>Met het ondertekenen van het rapport van de commissie Samson ontstaat er één financiële verplichting, te weten het provinciale aandeel (33%) in de totale projectlasten (rekening houdend met reeds ingebrachte bedragen uit het verleden). Daarmee vervalt feitelijk ook het onderscheid tussen saneringskosten en beheerkosten in boekhoudkundige zin. Na afstemming met de commissie BBV is ook geconcludeerd door de Provincie Zeeland dat de volledige kosten (inclusief beheerskosten) dienen te worden voorzien.</p> <p>VCB heeft ten behoeve van de onderbouwing van de door de provincie te vormen voorziening een door haar accountant gecontroleerde financiële verantwoording overlegd, welke is gebaseerd op de uitkomsten van het rapport Samson. We hebben vastgesteld dat de in de jaarrekening opgenomen voorziening aansluit op deze rapportage. Wel merken we op dat gezien de uniciteit en complexiteit van de sanering de financiële inschatting van de te maken kosten aan een verhoogd schattingsrisico onderhevig is. Deze schattingsonzekerheid is divers en toereikend toegelicht in de jaarrekening van de provincie op pagina 182. Wij adviseren provinciale staten kennis te nemen van de beschreven onzekerheden.</p>

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Toereikendheid voorziening Thermphos	Ten aanzien van de beheersing van deze belangrijke kostenpost constateren wij dat in de samenwerkingsovereenkomst, onder andere de beheersingsafspraken zijn verwerkt. We vragen uw aandacht voor een structurele, zichtbare monitoring van de processen bij VCB. Van belang vinden we dat u de processen rondom de te maken schattingen (toekomstige te verwachten kosten), aanbesteding en kostenbeheersing goed monitort vanuit uw rol als opdrachtgever. Te meer om te borgen dat komend jaar de gevraagde informatie ook tijdig beschikbaar is.
Financieel afsluitproces in het bijzonder in relatie tot afgrenzing subsidie lasten	<p>Wij constateren dat uw ambtelijke organisatie nog onvoldoende rekening houdt met de effecten van een jaarafsluiting en de verwerking van de financiële transacties vanuit het proces rondom subsidieverstrekking en overige inkomensoverdrachten. Op diverse dossiers constateren wij dat boekingen in de financiële administratie gedreven worden vanuit het kasstelsel of vanuit begrotingstechnische overwegingen in de plaats van dat het stelsel van baten en lasten wordt toegepast. Op deze wijze zijn verplichtingen per jaareinde niet juist inzichtelijk voor u als Statenlid. Wij hebben hierbij een aantal controleverschillen geconstateerd, welke naar aanleiding van onze controle zijn gecorrigeerd. In ons hoofdstuk Uitkomsten van de controle gaan wij nader in op onze controlewerkzaamheden en bevindingen hieromtrent.</p> <p>Wij adviseren Gedeputeerde Staten om de organisatie het belang van een juiste boekhoudkundige verwerking te onderschrijven en hiervoor ook duidelijke spelregels op te stellen. De afdeling financiën dient hierin een zichtbaar sturende en controlerende rol te krijgen.</p>

Kernpunten uit onze rapportage

Kernpunt	Uitkomst
Beheersing inkooprechtmatigheid	<p>In onze managementletter hebben we diverse bevindingen ten aanzien van de procesmatige beheersing van de inkooprechtmatigheid opgenomen. We constateren samenvattend dat er nog onvoldoende beheersmaatregelen binnen het inkoopproces zijn opgenomen om de rechtmatigheid van de aanbestedingen integraal te waarborgen. Per jaareinde hebben we een gedetailleerde inkoopanalyse uitgevoerd om vast te stellen dat de provincie aan de Europese aanbestedingsregels voldoet.</p> <p>We constateren hierbij dat de door de organisatie aan te leveren inkoopanalyse en het opleveren van de onderliggende contracten en aanbestedingsdossiers veel werk vergde, doordat stukken niet of maar deels in het contractenregister aanwezig waren. Daarnaast constateren we, als gevolg van het ontbreken van een sluitend contractregister, dat risico wordt gelopen dat niet tijdig een nieuwe (Europese) aanbesteding opgestart wordt. Tot slot constateren wij dat u in vijf gevallen in het verleden onjuiste aanbestedingsvormen heeft gekozen.</p> <p>Naar aanleiding van de inkoopanalyse constateren wij dat voor een bedrag ter hoogte van € 1.143.000 er geen rechtmatig inkooptraject aan de lasten ten grondslag ligt.</p> <p>Wij adviseren Gedeputeerde Staten maatregelen te treffen om de rechtmatigheid van inkopen en aanbestedingen preventief te waarborgen. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar onze aanbevelingen omtrent het proces inkopen en aanbestedingen in onze managementletter d.d. 13 oktober 2017.</p>

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van het resultaat 2017

Voordelig resultaat van € 10,3 miljoen nader besproken

Het gerealiseerd resultaat (resultaat na begrote mutaties in reserves) over het jaar 2017 bedraagt € 10,3 miljoen voordelig (2016: € 8,9 miljoen voordelig) ten opzichte van een begroot resultaat van € nihil.

Het resultaat over 2017 ten opzichte van de gewijzigde begroting kan als volgt worden weergegeven:

Resultaat 2017 ten opzichte van de gewijzigde begroting			
Bedragen x € 1.000	Gewijzigde begroting 2017	Realisatie 2017	Afwijking
Totale lasten	250.444	226.893	23.551
Totale baten	222.457	211.768	(10.689)
Totaal saldo van baten en lasten	27.987	15.125	12.862
Mutaties in reserve	(27.987)	(25.378)	(2.609)
Gerealiseerd resultaat	0	10.253	10.253

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2017 is een gedetailleerd overzicht opgenomen van de afwijkingen, welke tot het rekeningresultaat van € 10,3 miljoen voordelig leiden. We constateren dat dit resultaat grotendeels wordt veroorzaakt door aanpassingen in de voorziening Thermphos, eenmalige boekwinsten op verkoop activa, onderbestedingen op investeringen en programma's en voordelige afwikkelingen van subsidietrajecten.

Kwaliteit van het resultaat

De belangrijkste en meest opvallende posten, welke leiden tot het voordelig resultaat van € 10,3 miljoen kunnen als volgt worden weergegeven:

Omschrijving afwijking	Voordelig	Nadelig
Bedragen x € 1 miljoen	€	€
Lasten Thermphos		4,5
Boekwinsten grondverkoop	2,9	
Diverse meevallers op programma's	5,4	
Vertraging investeringen	3,1	
Onderuitputting projecten	0,9	
Hogere uitkering provinciefonds/opbrengst opcenten	1,1	
Voordelen voorgaande jaren	2,3	
Overige afwijkingen	1,7	
Lagere onttrekkingen uit reserves		2,6
Totaal	17,4	7,1
Gerealiseerd resultaat	10,3	

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening analyseert de provincie het ontstaan van dit resultaat. De afwijking ten opzichte van de begroting zijn procentueel te overzien, er zijn 9% minder lasten gerealiseerd dan begroot (2016: 29%) en laat zeker ten opzichte van vorig jaar een beter beeld zien.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

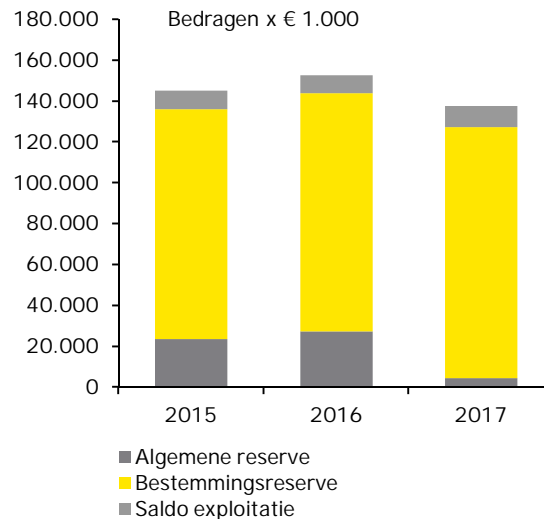
Onze analyse van de financiële positie 2017

Analyse van de financiële positie

Eigen vermogen neemt af

De Provincie Zeeland kent vanwege de kosten samenhangend met de sanering van Thermphos een algemene reserve welke onder druk staat. U bent in overleg met het Rijk om te komen tot een versteviging van deze algemene reserve.

Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per jaareinde 2017 € 137,7 miljoen en heeft zich vanaf 2015 als volgt ontwikkeld:

Van de totale reserves ter hoogte van € 127,4 miljoen is € 4,5 miljoen opgenomen als algemene vrije reserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van 2016 gedaald met € 23,1 miljoen, met name vanwege de toevoeging aan de voorziening Thermphos.

Per saldo is gedurende 2017 € 25,4 miljoen onttrokken aan de reserves. Deze onttrekking (ten gunste van het resultaat) vormt samen met het totaal saldo van baten en lasten (€ 15,1 miljoen negatief) het gerealiseerde resultaat van € 10,3 miljoen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de financiële positie 2017

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

In het jaarverslag is de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing opgenomen, welke informatie bevat over de weerstandscapaciteit, de risico's en het beleid dat hieromtrent gedurende 2017 is gevoerd.

Beschikbare incidentele en structurele weerstandscapaciteit

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing in de jaarrekening 2017 wordt ten aanzien van de beschikbare weerstandscapaciteit onderscheid gemaakt in de incidentele en structurele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserve en de vrije ruimte in de bestemmingsreserves. De structurele weerstandscapaciteit van de Provincie Zeeland bestaat uit de ruimte binnen de meerjarenbegroting en de onbenutte belastingcapaciteit van de opcenten motorrijtuigenbelasting. In totaliteit bedraagt de weerstandscapaciteit (risicobuffer) op € 23,6 miljoen en wordt deze met name gevormd uit uw structurele capaciteit. Uw incidentele weerstandscapaciteit in de vorm van de algemene reserve is gezien de toevoeging aan de voorziening Thermphos nog zeer beperkt.

Minimaal benodigde weerstandscapaciteit € 10,1 miljoen

Voor de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit is door de provincie een risico-inventarisatie uitgevoerd. Uit deze risico-inventarisatie komt voort dat de risico's € 10,1 miljoen (2016: € 19,0 miljoen) bedragen. In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing zijn de belangrijkste risico's opgenomen, waarbij 80% van het totaal van de risico's vertegenwoordigd wordt door een drietal risico's te weten de dossiers Thermphos, Perkpolder en Waterdunen. De daling van de risico's ten opzichte van voorgaand jaar zien met name toe op het feit dat de risicovoorziening Thermphos is opgehoogd en daarmee een groot deel van het in 2016 geïdentificeerde risico via de balans is afgedekt.

Op basis van de onderkende risico's en bijbehorende weerstandscapaciteit bedraagt het ratio weerstandsvermogen 2,3 (2016: 3,0). Dit betekent dat de beschikbare (incidentele) weerstandscapaciteit van de Provincie Zeeland voldoende is om deze risico's op te kunnen vangen. Wel merken wij op dat de incidentele weerstandscapaciteit, zeker in relatie tot de lopende projecten, zeer beperkt is. We adviseren u dan ook komende jaren uw algemene reserve op peil te brengen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de financiële positie 2017

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing geeft voldoende inzicht

Wij zijn van mening dat de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing een goed inzicht geeft in het beleid van de Provincie Zeeland ten aanzien van het weerstandsvermogen, de risico's waar uw provincie mee kan worden geconfronteerd. Tevens wordt inzicht gegeven in de beschikbare middelen (beschikbare weerstandscapaciteit) om de risico's af te dekken, indien de risico's op grond van het beleid ten aanzien van het weerstandsvermogen niet op andere wijze opgevangen kunnen worden. Wel merken we op dat de provincie de paragraaf kan verbeteren door meer inzicht te geven hoe de belangrijkste risico's worden beheerst. Daarnaast adviseren wij u inzicht te geven in de mate waarin risico's zich ten opzichte van de vorige inschatting ontwikkelen.

Financiering

De Provincie Zeeland vult haar financieringsbehoefte in met kortlopende geldleningen. Per jaareinde 2017 bedroegen de opgenomen kortlopende geldleningen € 110 miljoen (2016: € 95 miljoen). Het renterisico op € 97,5 miljoen van deze leningen is afgedekt door middel van een rentederivaat. Dit houdt feitelijk in dat de kortlopende variabele rente op deze leningen tot en met 2029 om is gezet in een vaste rente ter hoogte van 2,34%. De marktwaarde van het derivaat is, gezien de lage marktrente, fors negatief (€ 12 miljoen). Zolang de provincie gebruik blijft maken van de renteswap tot het einde van de looptijd heeft deze negatieve marktwaarde geen directe financiële gevolgen. De door het derivaat verhoogde rentedruk is opgenomen in uw jaarlijks begrote rentelasten. Wij constateren dat het derivaat toereikend is toegelicht in uw jaarrekening.

Voor een nadere beschouwing ten aanzien van uw financieringspositie verwijzen wij u naar de paragraaf Financiering van de jaarrekening 2017.

Ten aanzien van de naleving van de renterisiconorm, het kasgeldlimiet en de naleving schatkistbankieren merken wij op dat Provincie Zeeland zich aan de wettelijke normen heeft gehouden, zoals ook toereikend is toegelicht in de paragraaf Financiering dan wel in de toelichting op de balans.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Onze analyse van de gehanteerde grondslagen

Aanvaardbaarheid van de grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Naar onze mening zijn de door Gedeputeerde Staten gekozen waarderingsgrondslagen aanvaardbaar en consistent toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties. Dit geldt tevens voor het tijdstip waarop die transacties hebben plaatsgevonden, de periode waarin zij zijn verantwoord en de desbetreffende toelichtingen in de jaarrekening.

Kwaliteit jaarverslag

Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag overeenkomstig de provinciewet en het BBV is opgesteld en verenigbaar is met de jaarrekening. Verder hebben wij vastgesteld dat de verplichte paragrafen zijn toegevoegd. Wel merken wij op dat het jaarverslag aan kwaliteit kan winnen door een concreter beeld te schetsen van de gerealiseerde doelen. Dit vergt overigens wel een duidelijk kader van Provinciale Staten, waarbij wij u adviseren om aan de voorkant (begroting) te komen tot concrete en meetbare indicatoren.

Eerste toepassing of stelselwijziging

Omdat de wijzigingen in het BBV als gevolg van de vernieuwing van het BBV voor 2017 geen gevolgen hebben voor grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van de Provincie Zeeland, is in de jaarrekening 2017 van de Provincie Zeeland geen sprake van de eerste toepassing van nieuwe standaarden. Dit betekent eveneens dat de Provincie Zeeland in de jaarrekening 2017 de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling consistent met voorgaand jaar toegepast, waardoor geen sprake is van stelselwijzigingen. Wel adviseren we u te komen tot eenduidigere grondslagen ten aanzien van de lastenverantwoording aangaande verstrekte subsidies. Wij verwijzen ook naar het hoofdstuk Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle.

Materiële alternatieve verwerkingswijzen

Gedeputeerde Staten heeft in de jaarrekening 2017 de voorschriften van het BBV gevolgd. Dit betekent dat geen materiële alternatieve verwerkingswijzen zijn gehanteerd. Wij verwijzen naar onze bevindingen in het hoofdstuk Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle voor de belangrijkste onderwerpen in onze controle.

Significante schattingsposten

Voor een nadere toelichting op onze werkzaamheden ten aanzien van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de Provincie Zeeland, verwijzen wij naar de paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van dit hoofdstuk.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Toereikendheid voorziening Thermphos

Uitkomsten rapport Samson verwerkt in jaarrekening

Het jaar 2017 heeft voor een belangrijk deel in het teken gestaan van het dossier Thermphos. De provincie is verantwoordelijk voor de sanering van deze voormalige fosforfabriek. Daarbij heeft de commissie Samson een plan uitgewerkt voor sanering en gereed maken voor heruitgifte van het terrein.

Het Rijk, Provincie Zeeland en N.V. Zeeland Seaports hebben na ontvangst en bespreking van het rapport in december een financieringsovereenkomst getekend, waarbij een verdeling is gemaakt van de totale verwachte kosten ter hoogte van € 129,5 miljoen. Daarnaast hebben de drie partijen afgesproken allen garant te staan voor 1/3 van de risico's voortvloeiend uit dit project. Hiermee ontstaat er een verplichting voor de provincie om de te verwachten kosten af te dekken door middel van een voorziening.

De belangrijkste schattingspost in de provinciale jaarrekening betreft dan ook de door u gevormde voorziening Thermphos ter hoogte van € 38,0 miljoen. Deze voorziening dient ter dekking van de te verwachte kosten uit hoofde van de door Van Citters Beheer B.V. (VCB, 100%-dochter van Zeeland Seaports) uit te voeren sanering.

Boekhoudkundige verwerking

Eind 2016 hield de Provincie Zeeland op aanwijzen van de commissie BBV geen rekening in de gevormde voorziening Thermphos met de toekomstige beheerkosten. Met het ondertekenen van het rapport van de commissie Samson ontstaat er één financiële verplichting, te weten het provinciale aandeel (33,3%) in de totale projectlasten. Daarmee vervalt feitelijk ook het onderscheid tussen saneringskosten en beheerkosten in boekhoudkundige zin. Na afstemming met de commissie BBV is ook geconcludeerd door de Provincie Zeeland dat de volledige verplichting dient te worden voorzien.

Toereikendheid en juistheid voorziening

De voorziening is gebaseerd op basis van een specifieke verantwoording van VCB, waarin VCB voor de inschatting van de totale kosten aansluiting heeft gezocht bij de bestaande analyses, zoals ook beoordeeld in het rapport Samson. De definitieve jaarrekening van VCB is nog niet beschikbaar. Op verzoek van de provincie heeft de accountant van VCB een afzonderlijke verklaring afgegeven. Hoewel de accountant van VCB een goedkeurende verklaring bij deze specifieke verantwoording heeft verstrekt, is er sprake van een groot aantal onzekerheden:

- ▶ Als gevolg van de uniciteit en complexiteit van de sanering is de financiële inschatting van de te maken kosten aan een verhoogd schattingsrisico onderhevig, onder andere spelen dergelijke risico's op het vlak van:
 - ▶ inschatting kosten bodemsanering. Aangaande de inschatting van deze kosten is maar beperkte en oude informatie beschikbaar;
 - ▶ inschatting kosten en opbrengsten sloop installaties en gebouwen als gevolg van het ontbreken van inzicht in de mate van vervuiling.
- ▶ De financiële overeenkomst en de samenwerkingsovereenkomst bevat nog een aantal (formele) voorwaarden waar aan voldaan moet worden, zodat deze overeenkomst definitief wordt. De belangrijkste is dat de staatssteungerechtigde kaders onderzocht dienen te worden. Dit onderzoek is op dit moment gaande.

Eventuele negatieve (maar ook positieve) gevolgen van deze schattingsonzekerheden komen voor 1/3 deel ten laste/gunste van de provincie. Deze onzekerheid is door de provincie toegelicht op pagina 182 van de jaarrekening.

Wij hebben op basis van de gecontroleerde verantwoording en overleg met de accountant van VCB vastgesteld dat de opgenomen voorziening met de op dit moment aanwezige kennis toereikend is bepaald.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering financiële vaste activa

ZPF I en II

In de afgelopen jaren heeft u diverse middelen beschikbaar gesteld ten behoeve van de oprichting van het Zeeuws Participatiefonds (ZPF) I en II. De investering in ZPF I (€ 450.000) is in het verleden geheel voorzien. Ook de investering in ZPF II (€ 450.000), welke eind 2017 is opgericht is reeds geheel voorzien. Het voorzien van deze investeringen impliceert dat er sprake is van een (tijdelijke) lagere marktwaarde. Het college is van mening dat de afspraken met de fondsen dusdanig zijn ingericht dat de middelen meerjarig en blijvend worden ingezet waardoor de middelen feitelijk niet terugvloeien naar de provincie. Vanuit dit uitgangspunt is derhalve sprake van een duurzaam lagere waarde, wat volgens de geldende verslaggevingsregels als directe afwaardering dient te worden gepresenteerd.

Wij kunnen instemmen met het standpunt van het college (directe afwaardering vanwege duurzame waardevermindering) en hebben vastgesteld dat de transacties juist zijn verwerkt in de jaarrekening. Daarnaast is de doorgevoerde waardevermindering toegelicht in de jaarrekening.

Wij adviseren zowel Provinciale Staten als Gedeputeerde Staten om de daadwerkelijke waardeontwikkeling binnen de fondsen blijvend te volgen via de paragraaf verbonden partijen. Hiermee kunt u monitoren hoeveel middelen er beschikbaar blijven voor inzet binnen de fondsen. Tevens houdt u hiermee zicht op mogelijke stille reserves die kunnen ontstaan als de afspraken rondom de blijvende inzet in de toekomst zouden worden gewijzigd.

Aanvullend merken wij op dat ten tijde van onze controle er geen (tussentijdse) cijfers 2017 van deze deelnemingen beschikbaar waren, we achten het noodzakelijk dat u het (financiële) inzicht in deze deelnemingen

verstevigt door onder andere afspraken te maken over tijdige financiële rapportering. Wij achten het noodzakelijk dat u een actueel financieel inzicht in deze deelnemingen heeft.

We begrijpen daarnaast dat u voornemens bent om in 2018 ZPF III op te richten en hier een bedrag ter hoogte van € 3 miljoen in te storten. We adviseren Gedeputeerde Staten om, in overleg met Provinciale Staten na te gaan of de afspraken die ten grondslag liggen aan de boekhoudkundige verwerking, zoals doorgevoerd voor ZPF I en II, identiek worden ingericht. Hierbij zijn met name de afspraken rondom het blijvende karakter (middelen kunnen niet zomaar worden teruggehaald door de provincie) bepalend voor de verwerking in de jaarrekening van de provincie.

Tot slot adviseren wij u om een continue staatsteuncheck in te richten ten aanzien van de leningen die door de fondsen worden verstrekt aan de Zeeuwse ondernemingen.

Overige deelnemingen

De boekwaarde van uw deelnemingen (€ 125,9 miljoen) is ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar en betreft voornamelijk de boekwaarde van N.V. Westerschelde ter hoogte van € 125,3 miljoen. Gezien de hoogte van deze boekwaarde hebben we aan de door Gedeputeerde Staten opgestelde analyse of er sprake is van een lagere marktwaarde getoetst aan de hand van onder andere de begroting, jaarrekening. Gezien de positieve jaarlijkse dividendstroom kunnen wij voor de jaarrekening 2017 met de conclusie van Gedeputeerde Staten instemmen dat de marktwaarde hoger ligt dan de balanswaarde.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Verwerking subsidielasten in de jaarrekening

De provincie Zeeland kent verschillende vormen van uitgaande subsidies. Afhankelijk van de subsidievorm verantwoordt op basis van het BBV de lasten uit hoofde van verstrekte subsidies op een verschillende wijze. Enerzijds wordt aansluiting gezocht bij het voorzichtigheidsprincipe, waarbij de subsidie op basis van een subsidiebeschikking in het jaar van beschikking wordt verantwoord. Anderzijds wordt bij subsidies waar sprake is van een meerjarig project, in een beperkt aantal gevallen afgeweken van dit stelsel en wordt aangesloten op het toerekeningsprincipe. Hierbij worden de lasten verspreid over meerdere jaren, met als uitgangspunt dat de subsidieontvanger de prestatie op basis van de projectbegroting in die jaren levert.

Dit brengt met zich mee dat de realisatie van de projecten waarvoor de provincie een subsidie heeft verleend, nauwlettend dient te worden gemonitord. Deze is immers bepalend voor de hoogte van de lasten die worden genomen. Hierbij dienen met de subsidieontvangers afspraken te worden gemaakt dat deze tijdig ten behoeve van de jaarafsluiting een voortgangsrapportage indienen met de door de subsidieontvanger gerealiseerde kosten, zodat de provincie in het kader van de jaarafsluiting de te boeken lasten uit hoofde van deze verstrekte subsidies kan bepalen.

De kaders voor verwerking van subsidielasten worden weliswaar door de provincie op een consistente wijze ten opzichte van voorgaand jaar toegepast, maar deze kaders waren in 2017 niet expliciet opgenomen in de financiële verordening en de jaarrekening. Wij adviseren u dan ook te overwegen of dit gemengde stelsel van lastenverantwoording aansluit bij uw wens. In onze visie is er onvoldoende inzicht in de reeds aangegane verplichting, doordat subsidies wel zijn toegekend, maar nog niet inzichtelijk zijn op de balans.

Wij constateren echter dat deze beheersing en daarmee de juiste toerekening van kosten onvoldoende is ingeregeld. Wij hebben derhalve dan ook aanvullende werkzaamheden moeten uitvoeren op de dossiers waar dit betrekking op heeft. Hier zijn enkele bevindingen uit voortgekomen.

Juiste afgrenzing lasten 2017-2018

Wij constateren dat bij twee subsidies die over een langjarige periode lopen, de voortgang van het project achterloopt. Hierdoor is in 2017 € 955.000 te veel aan subsidielasten verantwoord. Dit is naar aanleiding van onze controle in de definitieve jaarrekening aangepast.

Ook constateren wij dat per jaareinde 2017 een subsidieverplichting ter hoogte van € 314.000 was opgenomen, waar geen daadwerkelijke verplichting tot uitbetaling meer voor bestond. Deze verplichting is naar aanleiding van onze controle in de definitieve jaarrekening aangepast.

Juiste afgrenzing lasten 2016-2017

Uit onze controle blijkt daarnaast dat er in 2017 een last ter hoogte van € 2,5 miljoen is verantwoord, waarvan de bijdrage in 2016 is toegezegd. Gezien hier in 2016 een onvoorwaardelijke betalingsverplichting ontstond, had deze last derhalve meteen als verplichting (en last) in 2016 moeten worden verwerkt. Het feit dat de prestatie grotendeels in 2017 (en later) wordt geleverd, is hierbij ondergeschikt, het moment van beschikking is het moment waarop u de last verantwoord. Immers u heeft de bijdrage toegekend en het geld is dan ook niet meer beschikbaar voor andere doeleinden. Daarnaast constateren wij dat voor de toegerekende subsidies een bedrag van € 1,4 miljoen te veel reeds in 2016 is verantwoord.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Waardering voorraden

Voorraden

In het kader van de controle van de jaarrekening van de Provincie Zeeland hebben wij de (waardering van de) voorraden gecontroleerd. De post voorraad van de Provincie Zeeland is als volgt opgebouwd.

Bedragen x € 1.000	31 december 2017	31 december 2016
Onderhanden werk	11.356	21.792
Voorziening onderhanden werk	(2.419)	(2.958)
Gereed product en handelsgoederen	52.825	45.713
Totaal	61.762	64.547

In totaliteit daalt de voorraadwaarde van € 64,5 miljoen naar € 61,8 miljoen als gevolg van het uittreden uit het project Perkpolder, waarbij alle gronden tegen boekwaarde zijn overgedragen aan Perkpolder Beheer B.V. Anderzijds neemt de waarde gereed product en handelsgoederen toe als gevolg van het feit dat de provinciale grondbank meer gronden heeft verkregen dan verkocht. Wij merken op dat we hebben vastgesteld dat de gronden binnen de categorie gereed product worden gewaardeerd tegen landbouwwaarde, het waarderingsrisico is daarmee beperkt.

Onderhanden werk

Binnen de provincie worden diverse gronden en objecten verworven voor provinciale projecten. De post onderhanden werk kan op hoofdlijnen als volgt uitgesplitst worden.

Bedragen x € 1.000	31 december 2017	31 december 2016
Waterdunen	11.356	10.867
Perkpolder	-	10.925
Boekwaarde 31 december 2017	11.356	21.792
(Verliesvoorziening)	(2.419)	(2.958)
Balanswaarde 31 december 2017	8.937	18.834

Per einde 2017 heeft de onderhanden werkpositie van de Provincie Zeeland enkel nog betrekking op het project Waterdunen. Dit betreft een ontwikkeling van een grootschalig natuur- en recreatiegebied nabij Breskens. De investeringen in de natuur worden in lijn met de verslaggevingsregel via de exploitatie verwerkt, de lasten en baten voor het recreatiedeel betreffen een grondexploitatie, welke op de balans is opgenomen. In totaliteit zijn de nog te realiseren opbrengsten geborgd door middel van een overeenkomst met een recreatieonderneming. De exploitatie is als gevolg van enerzijds een aanbestedingsvoordeel en anderzijds een bijdrage van het waterschap positief bijgesteld, waardoor de verliesvoorziening € 0,5 miljoen verlaagd kon worden.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Overige controlebevindingen	
Vervolg onderhanden werk	Ten onrechte opgenomen verplichtingen
<p>Het project Perkpolder is per eind 2017 overgedragen naar Perkpolder Beheer B.V. De provincie is uitgetreden uit dit project door de overdracht van haar aandeel in Perkpolder Beheer B.V. aan de gemeente Hulst, de inbreng van de gronden zoals opgenomen op de balans tegen boekwaarde en het intrekken van de verleende garantstelling. De provincie staat nog wel garant voor € 3,3 miljoen richting de gemeente Hulst inzake dit project.</p> <p>Wij kunnen dan ook instemmen met de waardering van de complexen per 31 december 2017.</p>	<p>U heeft ons in het kader van de aandachtspunten gevraagd aandacht te besteden aan een juiste budgetoverheveling. De Provincie Zeeland boekt bij het aangaan van verplichtingen de gehele verplichting op als schuld. Wij constateren echter dat er per jaareinde voor een bedrag ter hoogte van € 289.000 de leverancier de prestatie nog dient te leveren, er is dan ook geen sprake van een verplichting per jaareinde. Deze bedragen hadden door middel van een budgetoverhevelingsverzoek naar 2018 overgeheveld dienen te worden. De jaarrekening is naar aanleiding van onze bevinding aangepast.</p>
Verantwoording investeringen Tractaatweg en dekking uit BDU-gelden	Onderhoudsvoorzieningen
<p>Wij constateren dat de investeringen Tractaatweg in de conceptjaarrekening € 4,6 miljoen te hoog waren verantwoord. De provincie heeft in de boekhoudkundige verwerking aangesloten bij het daadwerkelijke geld dat overgemaakt was naar de Tractaatweg B.V., maar had niet aangesloten op de daadwerkelijke lasten, waarvoor een prestatie in het boekjaar 2017 was geleverd. Van de totale financiering ter hoogte van € 20,3 miljoen had de Tractaatweg € 4,6 miljoen nog niet uitgeven. Met deze verantwoordingssystematiek was ook de dekking vanuit de Brede Doeluitkering Verkeer en Vervoer te vroeg verantwoord. Deze bevinding is hersteld in de definitieve jaarrekening.</p>	<p>De provincie had in de conceptjaarrekening een tweetal onderhoudsvoorzieningen opgenomen voor enerzijds de Natte Kunstwerken (€ 256.000) en anderzijds de gebouwen (€ 468.000). De verslaggevingsregels stellen nadere eisen aan het vormen van dergelijke egaliseervoorzieningen, zo dient er onder andere een actueel door Provinciale Staten geaccordeerd beheersplan aanwezig te zijn en dient er sprake te zijn van een egaliserend karakter. Wij constateren dat bij de gevormde voorziening Natte Kunstwerken geen sprake is van een egaliserend karakter. Ten aanzien van de voorziening gebouwen constateren wij dat de beheersplannen niet geaccordeerd zijn door Provinciale Staten.</p> <p>Hoewel we onderschrijven om voldoende middelen voor onderhoud te reserveren dient bij het vormen van onderhoudsvoorzieningen wel de verslaggevingsregels in acht genomen te worden. De gevormde voorzieningen voldeden niet aan de BBV-voorschriften en zijn derhalve gecorrigeerd. We adviseren u om de uit deze correctie vrijgevallen middelen door middel van een bestemmingsreserve te reserveren voor toekomstig onderhoud.</p>

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Overige controlebevindingen	
Verantwoording afrekening openbaar vervoer	Financieel afsluitproces
<p>Wij constateren dat de provincie zowel de verwachte afrekening 2016 als de afrekening 2017 inzake de openbaar-vervoer-concessies niet had opgenomen in haar jaarrekening. Deze werd tot dit jaar altijd pas verantwoord op het moment dat de definitieve afrekening beschikbaar was. Het stelsel van baten en lasten vergt echter dat baten en lasten toegerekend moeten worden aan het jaar waar deze betrekking op heeft.</p> <p>De voorlopige afrekening 2016 bedraagt € 768.000 voordelig en de afrekening 2017 is op basis van de best mogelijke inschatting voor € 497.000 voordelig. Deze te vorderen positie van totaal € 1.265.000 is naar aanleiding van onze controle op een juiste wijze opgenomen in de jaarrekening.</p>	<p>Overkoepelend constateren wij, gezien de omvang en de hoeveelheid bevindingen, dat de ambtelijke organisatie onvoldoende rekening houdt met de consequenties van het jaarrekeningproces op lopende dossiers.</p> <p>Wij achten het noodzakelijk dat komend jaar tijdig gestart wordt met een financieel afsluitprotocol waarin alle budgethouders de financiële effecten van hun lopende dossiers onderzoeken. Wij adviseren u hierin een duidelijk afsluitprotocol op te stellen met de verplichtingen voor uw budgethouders. Tevens adviseren wij dat de afdeling Financien een zichtbare toets op volledigheid en juistheid van de uitvoering van dit protocol toeziet.</p>
Verplichtingen uit hoofde van de RVO niet volledig opgenomen	APPA voorzieningen
<p>De RVO (Rijksdienst voor ondernemend Nederland) voert een aantal subsidieregelingen voor de Provincie Zeeland uit. De RVO legt hier verantwoording over af door middel van een financiële verantwoording inclusief controleverklaring van de Auditdienst Rijk. Er lopen echter ook een aantal regelingen bij het RVO, welke niet door middel van deze verantwoording worden afgestemd. Wij constateren dat de verplichtingen uit hoofde van deze regeling ter hoogte van € 230.000 niet was opgenomen. Dit is gecorrigeerd in de definitieve jaarrekening. Wij adviseren u komend jaar eerder afstemming te hebben met de RVO aangaande de te verantwoorden lasten en verplichtingen.</p>	<p>De Provincie Zeeland heeft de pensioenen voor voormalige bestuurders afgedekt door middel van een voorziening. Dit betreft de verplichting voor de (oud)-leden van Gedeputeerde Staten, welke nog niet met pensioen zijn. De pensioenen van gepensioneerde GS-leden worden vanuit de lopende begroting bekostigd. Hoewel deze systematiek toegestaan is binnen de verslaggevingsregels, loopt de provincie het risico dat bij eenmalige afkoop of bij invulling van de plannen om het pensioenbeheer over te dragen naar het ABP voor eenmalige lasten te komen. Op basis van de opgave van het APG zou deze verplichting € 3,9 miljoen bedragen.</p> <p>Wij adviseren u om ook voor de gepensioneerde GS-leden een voorziening te vormen. Op deze wijze ontlast u de toekomstige begroting en geeft u een beter inzicht in de verplichting, welke reeds in het verleden is ontstaan.</p>

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Naleving Europese aanbestedingsregels en provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid

Totaalbedrag onrechtmatige inkopen over 2017 bedraagt € 1.143.000

Zoals reeds gerapporteerd in onze boardletter constateren wij dat er onvoldoende waarborgen aanwezig zijn om vanuit een effectief contractbeheer te borgen dat inkopen op een rechtmatige wijze tot stand komen.

Om vast te stellen dat de in de jaarrekening 2017 opgenomen lasten op een rechtmatige wijze tot stand zijn gekomen hebben we een uitvoerige inkoopanalyse uitgevoerd. Uit deze analyse komen de volgende bevindingen voort:

- ▶ Uit de uitgevoerde steekproef blijkt dat van de totale inkopen ten aanzien van goederen en diensten een bedrag van € 1.143.000 niet rechtmatig volgens de Europese aanbestedingsrichtlijnen is aanbesteed. Dit betreffen een vijftal inkoopdossiers.
 - ▶ Wij constateren in twee gevallen dat in het verleden onjuiste aanbestedingsstrategieën zijn gekozen die niet passend zijn binnen de Europese aanbestedingsregels. Zo zijn diensten/leveringen ingekocht onder de onjuiste veronderstelling dat dit inkopen werken betroffen, waarvoor een fors hoger drempelbedrag geldt.
 - ▶ Wij constateren in een tweetal gevallen dat een homogeen inkoopvolume door de provincie ten onrechte als losse opdrachten zijn beschouwd en daardoor niet Europees aanbesteed. Gezien de totale inkoopwaarde had dit Europees moeten worden aanbesteed.
 - ▶ Tot slot constateren wij dat voor één inkoop een heel oud contract geldt, waarop diverse wijzigingen en uitbreidingen hebben plaatsgevonden. De aanbestedingsregels zeggen echter dat op moment van wijziging van de opdracht er een nieuwe aanbesteding plaats dient te vinden. Dit heeft niet plaatsgevonden.

- ▶ Tevens blijkt dat nog niet voor alle inkopen, waar afwijkende inkoopstrategie is gevolgd, een motivatie ten aanzien van deze afwijking aanwezig is. Op basis van de per 1 april 2013 ingevoerde aanbestedingswet dient deze motivatie er wel te zijn. Deze motivatie kan achteraf worden verstrekt, maar dient formeel vooraf vastgelegd te worden.
- ▶ Wij constateren hierbij dat de door de organisatie aan te leveren inkoopanalyse en het opleveren van de onderliggende contracten en aanbestedingsdossiers veel werk vergde, doordat stukken niet of maar deels in het contractenregister aanwezig waren.
- ▶ Wij constateren dat de verantwoordelijkheid ten aanzien van contractbeheer en toezicht op het rechtmatig aanbesteden onvoldoende is belegd in uw organisatie.
- ▶ Wij constateren dat als gevolg van het ontbreken van een sluitend contractregister, de provincie risico wordt gelopen dat niet tijdig een nieuwe (Europese) aanbesteding wordt opgestart.

Wij adviseren Gedeputeerde Staten maatregelen te treffen om de rechtmatigheid van inkopen en aanbestedingen preventief te waarborgen.

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle

Wet normering topinkomens (WNT)	SiSa
Toelichting op de WNT in de jaarrekening voldoet aan de daaraan te stellen eisen	Geen bevindingen geconstateerd ten aanzien van de SiSa-bijlage
<p>Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingevoerd. Op basis van deze wet is de bezoldiging van topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector in dienstverband en bij ontslag wettelijk gemaximeerd.</p> <p>Voor de bezoldiging van topfunctionarissen geldt naast de maximering een publicatieverplichting in de jaarrekening. Dit geldt eveneens voor bezoldiging van niet-topfunctionarissen, indien zij de maximale bedragen van topfunctionarissen overschrijden.</p> <p>In het kader van de jaarrekening 2017 heeft u een analyse uitgevoerd van de topfunctionarissen binnen uw organisatie. Tevens heeft u vastgesteld of er functionarissen zijn die een hogere bezoldiging dan de gestelde maxima kennen. Deze informatie heeft u opgenomen in de toelichting op de jaarrekening. Wij hebben de juistheid en volledigheid van deze toelichting gecontroleerd en hebben vastgesteld dat de toelichting, na doorvoering van beperkte tekstuele en rubriceringscorrecties, voldoet aan de daaraan te stellen eisen.</p>	<p>Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2017. De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het Bado in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:</p> <ul style="list-style-type: none">▶ € 12.500 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 125.000 is;▶ 10% indien de omvangbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk aan € 1.000.000 is;▶ € 125.000 indien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 is. <p>Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de specifieke uitkeringen geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. Wel is de bijlage gecorrigeerd op de bestedingen Tractaatweg zoals op pagina 18 van dit verslag toegelicht.</p> <p>De SiSa-bijlage dient door uw provincie samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli a.s. elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd. Door middel van een voorgeschreven tabel dienen wij te rapporteren over onze bevindingen ten aanzien van de in de jaarrekening opgenomen SiSa-bijlage.</p> <p>In de SiSa-bijlage bij dit rapport zijn deze bevindingen in de voorgeschreven tabel opgenomen. U kunt deze tabel hanteren ten behoeve van verzending naar het CBS.</p>

Kwaliteit beheersorganisatie

Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override

Fraude en de naleving van wet- en regelgeving

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude berust zowel bij Provinciale Staten als bij Gedeputeerde Staten. Het is van belang dat het college, onder toezicht van Provinciale Staten, sterk de nadruk legt op het voorkomen van fraude, waardoor de gelegenheden tot het plegen van fraude kunnen afnemen, alsmede op het ontmoedigen daarvan, waardoor personen ervan kunnen worden weerhouden om fraude te plegen omwille van de waarschijnlijkheid dat die wordt ontdekt en bestraft.

In onze controle hebben wij aanvulling op onze werkzaamheden rondom de beheersomgeving, de procesrisico's en de specifieke aandachtgebieden vanuit wet- en regelgeving, ook aandacht besteed aan de volgende specifieke managementfrauderisico:

Gesignaleerde risico's	Interne beheersmaatregelen	Systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en bijbehorende bevindingen
Doorbreking van de beheersmaatregelen door het management bij de totstandkoming van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de provincie.	Interne review van de uitgangspunten en aannames van schattingsposten in de jaarrekening door financiën.	Detailcontrole van de aannames en uitgangspunten ten aanzien van de significante schattingsposten in de jaarrekening van de provincie.

Naleving wet- en regelgeving en overige

Wij informeren Provinciale Staten over illegale handelingen waarbij het hoger kader is betrokken en over fraude en illegale handelingen (of deze nu door het hoger kader of door andere werknemers zijn veroorzaakt) die een onjuistheid van materieel belang in de jaarrekening tot gevolg hebben. Gedurende de controle zijn geen significante punten gesignaleerd ten aanzien van feitelijke of vermoedelijke niet-nakoming van wet- en regelgeving of statuten, voor zover deze van belang worden geacht voor de mate waarin Provinciale Staten in staat is haar taken te vervullen. Wij zijn door Gedeputeerde Zaken op de hoogte gesteld van een tweetal integriteitskwesties en hebben de bevindingen geëvalueerd in het kader van onze controle.

Kwaliteit beheersorganisatie

Overwegingen met betrekking tot corruptie- en omkopingsrisico's

Corruptie- en omkopingsrisico's

Uw provincie maakt onderdeel uit van de overheidssector waarin corruptie vaker dan bij andere sectoren voorkomt. Dit komt onder andere omdat veel transacties met een relatief grote omvang plaatsvinden, de transparantie over marktprijzen niet in alle gevallen voldoende is om te beoordelen en frequent zaken gedaan wordt met andere corruptiegevoelige sectoren (vastgoed, constructie, infrastructuur etc.). Hierdoor hebben wij dit als aandachtspunt in onze controle meegenomen. Corruptie is een wereldwijd probleem waar het ook uw verantwoordelijkheid is om corruptie binnen uw provincie te voorkomen. Onze beroepsregels zijn in de praktijkhandreiking Corruptie, een relevant onderwerp in het kader van (controle) werkzaamheden van de accountant verder aangescherpt, hetgeen tot aanvullende werkzaamheden heeft geleid. De Provincie Zeeland beschikt deels over beschreven procedures ten aanzien van de samenwerking met derden en een intern inkoop- en aanbestedingsbeleid. Zichtbare monitoring op de werking en naleving van dit beleid, is een aandachtspunt voor uw organisatie.

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om eventuele effecten van dit risico ten behoeve van onze controle van de jaarrekening te mitigeren:

- ▶ Detailcontrole op de inkoop en aanbestedingen om vast te stellen dat alle inkoop conform de geldende Europese aanbestedingsregels en het provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid zijn aanbesteed.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of voor alle inkoop, welke in rekening zijn gebracht aan de provincie ook een prestatie is geleverd door de tegenpartij.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of aan alle grondaankopen en -verkoop door de provincie een taxatie door een onafhankelijk taxateur ten grondslag ligt.
- ▶ Door middel van een steekproef vaststellen of alle verstrekte subsidies in overeenstemming met de geldende interne wet- en regelgeving zijn verstrekt.

Uit bovenstaande werkzaamheden zijn geen bevindingen voortgekomen.

Kwaliteit beheersorganisatie

Bevindingen interne beheersing

Algemeen

Bij de planning en uitvoering van de controle van de jaarrekening 2017 van uw provincie hebben wij de interne beheersmaatregelen, welke onderdeel uitmaken van de administratieve organisatie van uw provincie, in onze overwegingen betrokken. Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van interne beheersmaatregelen onderzocht, voor zover wij dit in het kader van de jaarrekening noodzakelijk achten en niet met het doel om een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing te geven. Wij hebben geen onderzoek naar de effectiviteit van de interne beheersing verricht, anders dan dat relevant is voor onze jaarrekeningcontrole.

Bevindingen interne beheersing

In onze managementletter 2017, uitgebracht aan Provinciale Staten op 13 oktober 2017, hebben wij onze bevindingen en aanbevelingen van onze tussentijdse controle 2017 opgenomen. Over het algemeen constateren wij dat Provincie Zeeland onze aanbevelingen en bevindingen voortvarend onderhanden heeft. De acties ten behoeve van de jaarrekening 2017 zijn tijdig opgelost. Wij zullen u in onze managementletter 2018 informeren over de opvolging van onze bevindingen en aanbevelingen naar aanleiding van onze tussentijdse controle 2018.

Automatisering

In onze managementletter 2017 d.d. 2 november 2017 hebben wij aangegeven de werkzaamheden ten aanzien van IT-governance, informatiebeveiliging en de uitkomsten van onze IT-auditwerkzaamheden in een later stadium uit te voeren. Op basis van onze werkzaamheden hebben we de detailbevindingen gecommuniceerd met de ambtelijke organisatie. Samenvattend constateren wij dat formalisatie van procesafspraken ten aanzien van logische toegangsbeveiliging en de (zichtbare) monitoring van de naleving van deze afspraken, inclusief periodieke evaluatie juiste rechten, aandacht behoeven.

Onze controle was niet primair gericht op het doen van een uitspraak omtrent de continuïteit en betrouwbaarheid van (delen van) de geautomatiseerde gegevensverwerking en wij hebben daartoe ook geen opdracht van het management ontvangen. De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.

Onze bevindingen in het kader van rechtmatigheid

Wij zijn nagegaan of de financiële beheershandelingen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door Provinciale Staten geautoriseerde begroting. Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting.

Lastenoverschrijding programma (X € 1.000)	Begrotingsafwijking	Onrechtmatig, telt niet mee in het oordeel	Onrechtmatig, telt mee in het oordeel
Programma 3 Natuur en platteland totaal € 277 (1,1%)	Kostenoverschrijdingen die passen binnen het bestaand beleid, maar niet tijdig konden worden gesignaleerd. Daarnaast is sprake van kostenoverschrijdingen die geheel of grotendeels worden gecompenseerd door direct gerelateerde inkomsten, bijvoorbeeld via subsidies.	V	

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten is door het college een analyse van de overschrijdingen opgenomen. Tevens is op pagina 150 van de jaarrekening de begrotingsrechtmatigheid door het college toegelicht. De overschrijding is toereikend toegelicht en is passend binnen het bestaande beleid en wordt gecompenseerd door hogere baten binnen het programma. Het college stelt uw Staten voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2017. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons oordeel over de (begrotings)rechtmatigheid.

Kredieten

Wij zijn nagegaan of de investeringen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door Provinciale Staten geautoriseerde kredieten. Wij hebben geen overschrijdingen op investeringsniveau ten opzichte van de gevoteerde kredieten geconstateerd.

Mutaties reserves

De mutaties in de reserves conform het overzicht van baten en lasten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Bedragen (€ 1.000)	Begroting na wijziging	Rekening 2017	Afwijking
Dotaties	64.567	66.864	(2.297)
Onttrekkingen	92.554	92.242	(312)
Per saldo	(27.987)	(25.378)	(2.609)

Voor een nadere toelichting op de stortingen en onttrekkingen aan de reserves verwijzen wij naar de toelichting op het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2017 op pagina 163 van de jaarrekening. Wij hebben vastgesteld dat de stortingen en onttrekkingen aan de reserves rechtmatig hebben plaatsgevonden. De overschrijding van de dotaties ten opzichte van de begroting is toe te wijzen aan het feit dat de boekwinsten op de verkoop van natuurgronden afgewikkeld worden op de bestemmingsreserve Natuur. De gerealiseerde boekwinsten lagen boven begroting en derhalve is er meer gedoteerd dan begroot.

Bevindingen ten aanzien van het voorwaardencriterium

Voor onze bevindingen ten aanzien van het voorwaardencriterium (waaronder de rechtmatigheid van de inkopen en aanbestedingen) verwijzen wij naar de paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

In de externe en interne regelgeving zijn diverse bepalingen opgenomen die erop gericht zijn om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Uw provincie heeft de toets op het misbruik en oneigenlijk gebruik neergelegd in interne controleplannen. De uitkomst van deze toets heeft niet geleid tot bevindingen die invloed hebben op de rechtmatigheid van baten en lasten en balansmutaties.

Niet-financiële beheershandelingen vallen buiten de scope van rechtmatigheidscontrole

Handelingen en beslissingen van niet-financiële aard vallen buiten de scope van de rechtmatigheidscontrole door de accountant. De accountant toetst deze handelingen en beslissingen niet inhoudelijk door gegevensgericht onderzoek. Volstaan wordt in dit kader met het beoordelen van het interne systeem van risicoafwegingen. Binnen dit systeem moeten voorwaarden zijn geschapen om risico's goed te kunnen beoordelen en in de tijd te kunnen volgen.

Wij hebben ons een beeld gevormd over de wijze van totstandkoming van de inventarisatie van de risico's en de getrouwe weergave van de hieruit mogelijk voortvloeiende financiële gevolgen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van het jaarverslag. Daarnaast hebben wij gericht geïnformeerd naar de lopende procedures waarbij de Provincie Zeeland betrokken is, teneinde indicaties te verkrijgen over de eventuele risico's op dit vlak. Op grond hiervan beschikken wij niet over aanwijzingen die een nader onderzoek naar de (financiële) gevolgen noodzakelijk maakt.

Bijlagen

Controleaanpak	29
Jaarverslag	35
Onafhankelijkheid	36
Verklaring van verantwoordelijkheden	39
Controleverschillen	41
SiSa-bijlage	43

Bijlage – Controleaanpak

Controleaanpak en -uitvoering

Controleaanpak en -uitvoering

Wij voeren onze controle uit met een mix van systeem- en gegevensgerichte werkzaamheden en een mix van vaste teamleden en ingeschakelde experts. Daarnaast beschikken wij als organisatie over verschillende kwaliteitsborgingsmaatregelen. Dit geheel tezamen leidt tot een kwalitatief goede controle. In dit verslag is voor elk bijzonder aandachtsgebied in onze controle terug te lezen wat de kernpunten in onze controle zijn geweest die hebben bijgedragen aan de kwaliteit in onze controle. Daarnaast gaan wij in de volgende paragrafen van deze bijlage nog nader in op de samenwerking met onze specialisten, andere accountants en de ingeschakelde experts.

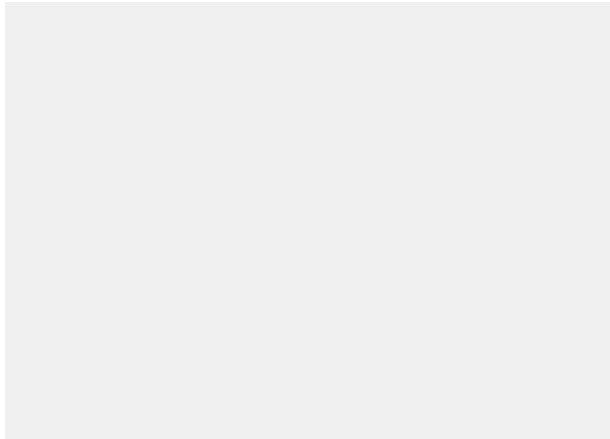
Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's. Op basis van onze gesprekken met het management en de Auditcommissie over de belangrijke financiële en operationele ontwikkelingen is een aantal punten met een verhoogd risico voor de jaarrekening 2017 onderkend:

- ▶ controle openingsbalans;
- ▶ financiële positie en kwaliteit resultaat;
- ▶ schattingen en toelichtingen in de jaarrekening, waaronder de waardering van de kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen, grondexploitaties en de juistheid en volledigheid van de opgenomen voorzieningen (en de voorziening Thermphos in het bijzonder);
- ▶ naleving van de geldende wet- en regelgeving omtrent inkopen en aanbesteden (rechtmatigheid van de inkopen en aanbestedingen over 2017);
- ▶ verwerking van de verplichtingen ten aanzien van de RVO;
- ▶ naleving Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en juistheid/volledigheid van de vereiste toelichting uit hoofde van de WNT.

Wij rapporteren u over onze werkzaamheden en bevindingen ten aanzien van onze aandachtspunten in dit accountantsverslag.

Bijlage – Controleaanpak

Verbonden partijen en significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle

Verbonden partijen

Ten aanzien van de verbonden partijen van de Provincie Zeeland hebben wij vastgesteld dat:

- ▶ de (significante transacties met) verbonden partijen toereikend zijn toegelicht in de jaarrekening en paragraaf verbonden partijen;
- ▶ geen sprake is van indicaties voor ongeautoriseerde significante transacties met verbonden partijen, welke indicaties geven voor fraude;
- ▶ geen sprake is van indicaties dat de van toepassing zijnde wet- en regelgeving niet is nageleefd.

Significante uitdagingen/moeilijkheden tijdens de controle

Er zijn geen significante uitdagingen/moeilijkheden geweest tijdens de controle, behoudens het tijdig verkrijgen van voldoende controle-informatie ten behoeve van het vaststellen van de toereikendheid van de voorziening Thermphos.

Bijlage – Controleaanpak

Rechtmatigheid

Onze aanpak ten aanzien van rechtmatigheid

Wij hebben bij de controle over 2017 de rechtmatigheid getoetst conform de bepalingen van het Bado en het controleprotocol 2016-2020 van de Provincie Zeeland, welke d.d. 10 februari 2017 is vastgesteld door Provinciale Staten. Bij onze controle hebben wij aandacht gegeven aan de volgende onderwerpen:

- ▶ het rechtmatigheidsbeheer;
- ▶ de naleving van het voorwaarden criterium;
- ▶ de begrotingsrechtmatigheid;
- ▶ de kredieten;
- ▶ mutaties in de reserves;
- ▶ het misbruik-en-oneigenlijk-gebruikcriterium;
- ▶ de niet-financiële beheershandelingen.

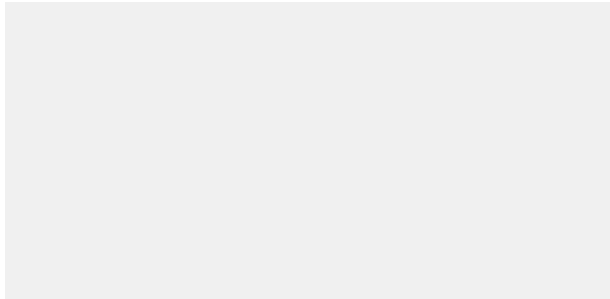
Begrotingscriterium

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium toetsen wij of het budgetrecht van Provinciale Staten is gerespecteerd. Wij beoordelen bij onze controle de overschrijdingen ten opzichte van de begrote lasten per productcategorie. Dit betreffen enkel de lasten omdat hierop een beoordeling en rapportering van de accountant wordt gevraagd vanuit de Kadernota Rechtmatigheid.

Provinciale Staten autoriseert de begroting (en begrotingswijzigingen) en geeft daarmee toestemming voor de uitvoering van het beleid en de daarvoor benodigde middelen. Het is de verantwoordelijkheid van Gedeputeerde Staten om begrotingsafwijkingen tijdig te signaleren en te rapporteren aan Provinciale Staten. Door een goede inrichting van de planning-en-controlcyclus zorgt het college ervoor dat de begroting en budgetten worden bewaakt en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan Provinciale Staten, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen.

Bijlage – Controleaanpak

Rechtmatigheid

Indien desondanks budgetten worden overschreden en niet meer gedurende het jaar kunnen worden voorgelegd aan Provinciale Staten, is strikt genomen sprake van een onrechtmatigheid. Deze overschrijdingen hoeven echter niet in alle gevallen te worden meegewogen in het accountantsoordeel. Voor een juiste oordeelsvorming is van belang in hoeverre de begrotingsoverschrijding past binnen het door Provinciale Staten geformuleerde beleid, deze wordt gecompenseerd door hogere opbrengsten of kostenoverschrijdingen bij openeinderegelingen. Deze overschrijdingen dienen te worden weergegeven in de jaarrekening en kunnen door het vaststellen van de jaarrekening alsnog door Provinciale Staten geautoriseerd worden.

Bijlage – Controleaanpak

Goedkeurings- en rapporteringstoleranties

De met u afgesproken goedkeurings- en rapporteringstoleranties

Op grond van het Bado stelt Provinciale Staten de goedkeuringstolerantie vast, die de accountant bij zijn jaarrekeningcontrole dient te hanteren. De goedkeuringstolerantie is vastgesteld door Gedeputeerde Staten en vervolgens ter besluitvorming gebracht van Provinciale Staten. Op 10 februari 2017 is het controleprotocol vastgesteld door Provinciale Staten, ten aanzien van toleranties zijn geen wijzigingen aangebracht. Het bijbehorende normenkader is op 2 februari 2018 door Provinciale Staten vastgesteld.

Op grond van de jaarrekening 2017 bedraagt de goedkeuringstolerantie voor fouten afgerond € 2.937.000 (1% van de lasten) en voor onzekerheden € 8.811.000 (3% van de lasten). Als de goedkeuringstolerantie niet wordt overschreden, kan een goedkeurende controleverklaring afgegeven worden.

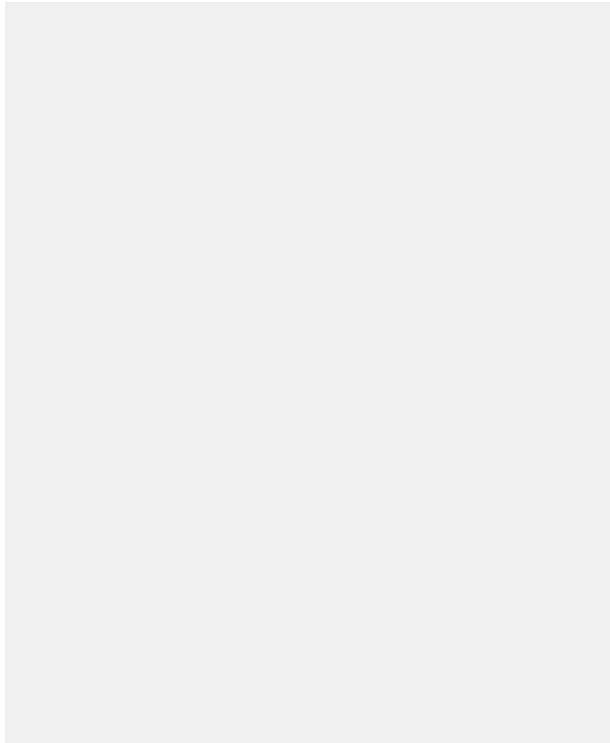
Deze goedkeuringstolerantie is een kwantitatief criterium. De uiteindelijke oordeelsvorming is echter altijd een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve afwegingen.

Het rapporteringsbedrag, de maatstaf die geldt voor het rapporteren van fouten en onzekerheden, is door Provinciale Staten bepaald op € 250.000.

Goedkeurings-tolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelonthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	$\leq 1\%$	$> 1 < 3\%$	-	$\geq 3\%$
Onzekerheden in de controle (% lasten)	$\leq 3\%$	$> 3 < 10\%$	$\geq 10\%$	-

Bijlage – Controleaanpak

Samenwerking met andere accountants en inzet van deskundigen

Inschakeling van specialisten

Wij hebben voor onze controle op een drietal belangrijke aspecten binnen de jaarrekening gebruik gemaakt van specialisten:

- ▶ Ten aanzien van naleving van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de controle van de juistheid/volledigheid van de vereiste toelichting uit hoofde van de WNT gebruikgemaakt van interne experts van EY Belastingadviseurs.

Wij hebben vooraf met onze specialisten afspraken gemaakt over het uit te voeren werk en zij rapporteren hun bevindingen hierover aan ons, waarbij wij als EY-auditteam volledig verantwoordelijk zijn voor het werk dat zij verrichten. Onze bevindingen rapporteren wij in paragraaf Aandachtsgebieden en bevindingen in de controle van het hoofdstuk Uitkomsten jaarrekeningcontrole van dit verslag.

Samenwerking met interne accountantsdienst/andere accountants

Voor de jaarrekening van de Provincie Zeeland maken wij gebruik van diverse verbonden partijen/gemeenschappelijke regelingen en uitvoeringsorganisaties. Een aantal zijn van significant belang in het kader van de jaarrekeningcontrole. Wij hebben de accountant van de RVO en de accountant van Citters Beheer B.V. bezocht om een review uit te voeren op hun werkzaamheden.

Inschakeling van externe deskundigen

Wij hebben in het kader van onze controle geen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van externe deskundigen.

Inleiding

In het kader van onze controle van de jaarrekening is het onze taak om na te gaan of het jaarverslag voldoet aan de voorschriften van het BBV en of het verenigbaar is met de jaarrekening, en ook om na te gaan of het jaarverslag, in het licht van de tijdens het onderzoek van de jaarrekening verkregen kennis en begrip omtrent de provincie en haar omgeving, geen materiële onjuistheden bevat.

Vereisten jaarverslag

Uw jaarverslag bestaat uit de programmaverantwoording, de paragrafen en overige informatie. Het BBV bepaalt nadere voorschriften voor het jaarverslag.

In overeenstemming met de omvang en complexiteit van de provincie bevat het jaarverslag een evenwichtige en uitvoerige analyse van de financiële situatie op de verslagdatum, ontwikkelingen tijdens het boekjaar en inkomsten, alsmede een beschrijving van de risico's en onzekerheden. Daarnaast dient in het jaarverslag de verwachte gang van zaken te worden opgenomen. Ten aanzien van het gebruik van financiële instrumenten door de provincie worden de doelstellingen en het beleid van de provincie inzake risicobeheer vermeld.

Onafhankelijkheid

De onafhankelijkheid van de accountant behoort tot het fundament van zijn beroep. In de maatschappelijke discussie over kwaliteitsverbetering van de controle speelt de onafhankelijkheid van accountants een belangrijke rol. Vanaf 1 januari 2014 is op alle assurance-opdrachten onder Nederlands recht de Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO) van toepassing. Een aantal belangrijke punten uit de ViO, die wij hieronder hebben opgenomen betreffen:

- ▶ langdurige betrokkenheid;
- ▶ samenloop van dienstverlening;
- ▶ geschenken en giften.

Een strikte scheiding tussen controle- en adviesdiensten was al van kracht voor OOB's (organisaties van openbaar belang) vanaf 1 januari 2014 en kantoorroulatie is verplicht voor financiële jaren van OOB's vanaf 2017. Daarnaast kent de Europese Verordening vanaf controlejaar 2017 striktere onafhankelijkheidseisen, maar ook nadere bevestigingen over onafhankelijkheid ter communicatie aan interne toezichthouders.

Op 17 juni 2017 is een gewijzigde ViO van kracht geworden vanwege de implementatie van Verordening (EU) nr. 537/2014 van het Europees Parlement en de raad van 16 april 2014 betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Langdurige betrokkenheid

Om alle schijn van afhankelijkheid te vermijden, kunnen de externe accountant, executive directors en (senior) managers in het team maximaal zeven achtereenvolgende jaren in het team actief zijn. Daarna zullen zij intern roteren. Onze betrokkenheid in jaren laat het volgende beeld zien:

- ▶ drs. M.H. (Marita) de Hair RA; als eindverantwoordelijk accountant betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2017;
- ▶ drs. B. (Barry) Smeenk RA; als executive director betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2017;
- ▶ J.P.G. (Joost) van Gerwen MSc RA; in zijn hoedanigheid als manager betrokken sinds de controle van de jaarrekening 2017.

Dit betekent dat geen van onze teamleden in de komende jaren de geldende termijn van zeven zal overschrijden en op grond hiervan in de komende jaren dus geen rotatie hoeft plaats te vinden. Wij brengen u tijdig op de hoogte van belangrijke teamwisselingen. Intern beschikken wij over interne overdrachtsprocedures, zodat u geen hinder ondervindt van een teamwisseling.

Samenloop van dienstverlening

Ten aanzien van organisaties van openbaar belang (OOB's) is de combinatie van wettelijke controles en overige dienstverlening volledig verboden, met uitzondering van met name genoemde overige assurance-diensten. Voor niet-OOB's, zoals de Provincie Zeeland, is bepaald dat samenloop is geoorloofd als de non-assurance-dienst niet van materiële invloed is op het assurance-object. Als er wel materiële invloed is, geldt in beginsel een verbod, behalve wanneer de non-assurance-dienst niet:

- ▶ subjectief of niet-routinematig is of;
- ▶ een verwerkingswijze in het assurance-object ten gevolge heeft waarvan het assurance-team twijfelt of deze verwerkingswijze passend is of;
- ▶ leidt tot een bedreiging uit hoofde van belangenbehartiging.

Geschenken en giften

Zoals met u is overeengekomen, informeren wij u hierbij over de door ons ontvangen respectievelijk verstrekte geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid boven € 100. Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid boven € 100 ontvangen of verstrekt van/aan medewerkers van de Provincie Zeeland.

Bevestiging

Wij hebben alle aspecten geanalyseerd die onze onafhankelijkheid gedurende het jaar zouden kunnen bedreigen. Daar waar onafhankelijkheidsregels dit vereisen, hebben wij aanvullende waarborgen ingevoerd. Wij kunnen u bevestigen dat wij zowel als organisatie en als controleteam onafhankelijk zijn van Provincie Zeeland.

Bijlage - Onafhankelijkheid

Overzicht kosten en uren dienstverlening

Bijgaand maken wij onze totale dienstverlening inzichtelijk.

Overzicht kosten van de dienstverlening 2017	Totale kosten 2017 (€), gebaseerd op gefactureerde bedragen	Toelichting	Overzicht van uren jaarrekening controle 2017	Gebudgetteerde uren controle jaarrekening 2017	Werkelijke uren controle jaarrekening 2017	Toelichting afwijking
Kosten van de controle 2017	96.000	Voorschotbedragen van reguliere controlebudget	Urenbesteding partner/director	120	202	<p>Afwijking van urenbesteding 350 uur (30%) als gevolg van:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ organisatie is in beheersing nog niet zo ver dat controle procesgericht (en efficiënt) kan worden ingestoken; ▶ complexe dossiers, zoals Thermphos; ▶ complexiteit, bevindingen en oplevering inkoopanalyse; ▶ bevindingen subsidieproces en daarmee uitbreiding steekproeven.
Kosten van met de controle samenhangende werkzaamheden	10.775	Voor u uitgevoerde subsidiecontroles	Urenbesteding (senior) manager	300	401	
Kosten van fiscale dienstverlening	0	N.v.t.	Urenbesteding overige teamleden	750	917	
Kosten van alle overige dienstverlening	7.800	Betreft opleiding van medewerkers Verbijzonderde Interne Controle	Urenbesteding totaal	1.170	1.520	
Totale kosten	114.575					

Bijlage – Verklaring van verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheid

Conform de aan ons verleende opdracht hebben wij de jaarrekening 2017 van de Provincie Zeeland gecontroleerd. Het is de verantwoordelijkheid van het college van Gedeputeerde Staten om de jaarrekening op te maken in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. Het is onze verantwoordelijkheid een oordeel te geven over de jaarrekening, als bedoeld in artikel 217, tweede lid, van de Provinciewet.

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en het door Provinciale Staten vastgestelde controleprotocol. Dienovereenkomstig zijn wij verplicht te voldoen aan de voor ons geldende gedragsnormen en zijn wij gehouden onze controle zodanig te plannen en uit te voeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Fraude en naleving wet- en regelgeving

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude en het naleven van wet- en regelgeving (hierna: onregelmatigheden) berust zowel bij Provinciale Staten als bij Gedeputeerde Staten. Het is van belang dat Gedeputeerde Staten, onder toezicht van Provinciale Staten, sterk de nadruk legt op het voorkomen van fraude en onregelmatigheden, waardoor de gelegenheden tot het plegen van fraude en onregelmatigheden kunnen afnemen, alsmede op het ontmoedigen daarvan, waardoor personen ervan kunnen worden weerhouden om fraude en onregelmatigheden te plegen omwille van de waarschijnlijkheid dat die wordt ontdekt en bestraft.

Onze controle dient zodanig te worden gepland en uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang als gevolg van fouten of fraude bevat. Door de beperkingen die inherent zijn aan een controle, bestaat er een onvermijdbaar risico dat sommige afwijkingen in de financiële overzichten niet zullen worden ontdekt, zelfs wanneer de controle naar behoren is gepland en uitgevoerd overeenkomstig de Standaarden.

Bijlage – Verklaring van verantwoordelijkheden

Onze controlewerkzaamheden omvatten mede de volgens Standaard 240 en 250 vereiste werkzaamheden, zoals brainstorming, het verzamelen van informatie met het oog op het vaststellen van en reageren op het risico van fraude en het uitvoeren van bepaalde werkzaamheden gericht op het risico van het doorbreken van interne beheersmaatregelen door het management, met inbegrip van inzage in journaalboekingen, beoordeling van schattingen en evaluatie van zakelijke redenen voor significante ongebruikelijke transacties. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar het hoofdstuk Kwaliteit beheersorganisatie, onderdeel Overwegingen met betrekking tot fraude en het risico op management override van dit verslag.

Letter of Representation

Wij hebben het college van Gedeputeerde Staten gevraagd om een Letter of Representation (bevestiging bij de jaarrekening). Er zijn geen aanvullende bevestigingen toegevoegd aan onze standaard Letter of Representation op grond van de specifieke situatie van de Provincie Zeeland.

Bijlage - Controleverschillen

Controleverschillen

Tijdens onze controle inventariseren wij verschillen tussen enerzijds bedragen, classificaties, presentatie en toelichting van jaarrekeningposten die de provincie heeft opgenomen of gerapporteerd en anderzijds bedragen, classificaties, presentatie of toelichting zoals die naar onze mening in overeenstemming met het BBV dienen te worden opgenomen of gerapporteerd. Onderstaand is een overzicht van de materiële verschillen opgenomen, die zijn geconstateerd tijdens onze controle en welke zijn aangepast door het college. Wij hebben geëvalueerd in hoeverre onderstaande verschillen voortkomen uit een tekortkoming in de interne beheersing. Tevens is een overzicht opgenomen van de onjuistheden die wij tot aan de datum van dit verslag hebben gesignaleerd en niet door de provincie zijn gecorrigeerd. Daarnaast zijn eventuele rechtmatigheidsfouten in dit overzicht opgenomen.

Gecorrigeerde verschillen

Post/omschrijving verschil	Bedrag in €	Referentie in dit verslag
Vrijval subsidieverplichting	314.000 V	Pagina 16
Onjuiste afgrenzing subsidieverplichtingen	955.000 V	Pagina 16
Onjuiste activering investering Tractaatweg en onterechte onttrekking uit de BDU Verkeer en Vervoer in SiSa-bijlage (resultaatneutraal)	4.618.000	Pagina 18
Gevormde onderhoudsvoorzieningen voldoen niet aan verslaggevingsregels	724.000 V	Pagina 18
Onterecht opgenomen verplichtingen waarvan prestatie pas in 2018 wordt geleverd	289.000 V	Pagina 18
Afrekening openbaar vervoer 2016/2017 niet opgenomen	1.265.000 V	Pagina 19
Verplichtingen vanuit RVO niet volledig opgenomen	230.000 N	Pagina 19
Diverse aanpassingen in de WNT-verantwoording	diverse	Pagina 21

Bijlage - Controleverschillen

Het hieronder opgenomen overzicht met ongecorrigeerde controleverschillen is verstrekt aan het college en is als bijlage bij de Bevestiging bij de jaarrekening gevoegd. Wij hebben de ongecorrigeerde verschillen met het college besproken. Wij zijn van mening dat verschillen zoveel mogelijk door het college moeten worden gecorrigeerd, echter wij kunnen instemmen met de overwegingen van het college om deze verschillen niet te corrigeren, aangezien deze bedragen niet materieel zijn voor het inzicht van de jaarrekening. De geconstateerde fouten ad € 841.000 ten aanzien van de getrouwheid en € 1.143.000 ten aanzien van de rechtmatigheid en onzekerheden ter hoogte van € 0 zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie van respectievelijk € 2.937.000 en € 8.811.000.

De kwalitatieve factoren die hierbij in overweging zijn genomen, zijn:

- ▶ het effect op het resultaat voor en na bestemming;
- ▶ het effect op de balansposten, inclusief het eigen vermogen;
- ▶ het effect op significante toelichtingen, individuele items, subtotaal of totaal in de jaarrekening.

Wij lichten de ongecorrigeerde verschillen nader toe.

Ongecorrigeerde verschillen

Post/omschrijving van de toelichting	Bedrag in €/verwijzing naar regelgeving	Referentie in dit verslag
Getrouwheidsfouten		
Boeking 2016 ten onrechte in 2017 (turn around effect)	841.000	o.a. pagina 15 en 18
Rechtmatigheidsfouten		
Onrechtmatige inkoop- en aanbestedingstrajecten leveringen en diensten	1.143.000	Pagina 19

Bijlage - SiSa-bijlage

Het is volgens de Nota verwachtingen accountantscontrole 2017 voorgeschreven dat wij de geconstateerde fouten en onzekerheden per regeling rapporteren door middel van onderstaande verplichte tabel. Deze tabel dient door uw provincie samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli 2018 elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

Nummer specifieke uitkering conform SiSa-bijlage 2017	Specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
I&M E27	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	Geen	-	N.v.t.